

Problem povijesnog kontinuiteta i diskontinuiteta u Sisciji

Možemo li uopće govoriti o povijesnom kontinuitetu i diskontinuitetu u Sisciji? Promatramo li pustošenja i razaranja s jedne strane te radosti življenja i stvaranja s druge strane, uočavamo da se sve to odrazilo i našlo izraz u duhovnoj konfiguraciji, novome pejzažu, novome horizontu.

Sisak, urašten između rijeka Kupe, Save i Odre, utopljen u njihove bogate meandre, zadržao je svoju stvarnu i središnju prisutnost na tlu Panonije u nizu temeljnih promjena nekom skokovitom povijesnom logikom što ju je teško dokučiti (sl. 1 i 2). Ilirsko-keltsko naselje Segestika (Segestica), smješteno na desnoj obali rijeke Kupe, najstarije je naselje ispod današnjeg Siska, a ono svojim položajem određuje položaj Siscije (Siscia), grada što ga Rimljani podigoše na susjednoj, lijevoj obali Kupe.¹ Godine 35. pr. Kr. Oktavijan osvaja i ruši Segestiku. Siscija u vrijeme Flavijevaca postaje kolonijom (Colonia Flavia Siscia),² a istodobno počinje i prvo razdoblje urbanizacije Panonije. Razvijaju se obrt i trgovina, a Siscija sve više napreduje pa car Septimije Sever (193.-211.) u trećem razdoblju urbanizacije Panonije ponovno kolonizira područje desne obale Kupe te se ono naziva Colonia Septimia Siscia. Nakon Dioklecijanove podjele Panonije, Siscija postaje glavnim gradom Panonije Savije (Pannonia Savia)³ te se razvija u veliki grad, građen kao i svi rimski gradovi u ravnici, s ortogonalnim sustavom gradskih blokova vezanih uz pravilan raster ulica s kardom (cardo) i dekumanom (decumanus). U Sisciji stoluje predstojnik Panonije Savije, nadstojnik državne blagajne i kovnice novca i zapovjednik brodovlja, a u polovicu se grada moglo smjestiti 25 kohorti. U III. st. Siscija postaje biskupijskim sjedištem. Najpoznatiji sisački biskup bio je sv. Kvirin (270.-303.), koji pogiba mučeničkom smrću.⁴ Njegova se uspomena u Sisku očuvala u patrociniju danas desakrirane grobne kapele.

Pod Siscijom se odigrala i bitka za prijestolje između Teodozija i Maksima. Između 582. i 615. godine dolazi do provala Slavena i Avara te do pada Siscije. Njenim padom gasi se jedno veliko razdoblje sisačke prošlosti. Od tada, nakon propasti rimske civilizacije, Sisak više nikada neće dobiti na važnosti ni postići približnu veličinu, a niti dostići gospodarsku snagu kakvu je imala antička Siscija u odnosu na druga okolna središta, da i ne spominjemo njena umjetnička dostignuća.

Od tada pa sve do početka IX. st. izvori o Sisciji šute; tek se početkom IX. stoljeća (822. godine) u franačkim analima navodi kao utvrđenje panonsko-hrvatskog kneza Ljudevita Posavskog. Nakon poraza Ljudevita Posavskog Sisku opada važnost, o čemu nam govori crkvena povijest. Sisak stalno nazaduje, više nije ni biskupija, a u drugoj polovici IX. st. potpada pod srijemsku metropoliju. Nakon provale Mađara 894. godine te njihova zaposjedanja Posavske Hrvatske 907. godine, Sisak dolazi pod solinsko-splitsku metropoliju. Početkom X. st. u Sisku je vrlo slab crkveni život pa se na Crkvenom saboru u Splitu 925. godine govori o obnovi sisačke biskupije. No, ni Grgur Ninski nije 926. godine prihvatio ponuđenu mu sisačku biskupiju, nakon što je ukinuta biskupija u Ninu, pa se na Drugom splitskom saboru 928. godine javlja da je biskupija nepopunjena, što bi značilo da je Sisak izgubio na važnosti. Biskupija se osniva u Zagrebu 1094. godine, bez sukoba ili posredovanja Rima, a spomen na sisačkog biskupa i mučenika sv. Kvirina ostaje tek u imenu ponekog lokaliteta i patrociniju manjih kapela.⁵ Od tada, pa sve do XIII. st., kad se spominje u vezi sa zagrebačkom biskupijom, izvori o Sisku šute. Njegova se važnost izgubila i potonula u onu istu amorfnost panonske ravnice u kojoj je nestala i antička civilizacija.

Od Ljudevita Posavskog do XII. st. materijalna se kultura sačuvala u tako malim isječcima da će tek neka buduća sustavna istraživanja morati potvrditi ono što je na temelju dosadašnjih nalaza bilo moguće utvrditi, a to je da »Sisak 10. i 11. st. pripada autohtonom, regionalnom kulturnom krugu Panonije, ali da je u isto vrijeme bio na dohvat kulturnih veza i utjecaja Dalmatinske Hrvatske«.⁶

Nanosi zemlje, mulja i vremena prekrili su svojim podatnim slojem i taj kulturni sloj jednoga bivšeg života, i to u doslovnom i prenesenom smislu: u doslovnom, jer ostatke života nalazimo pod zemljom, a u prenesenom, jer novi sloj života raste na sasvim nov način, kao da su sve veze s prošlošću prekinute. No Sisak je ipak u svom dugom razvoju zadržao neprekinutost imena (Siscia — Sisak, sa srednjovjekovnim variranjem Siscium, Sissek, Sziscium, Zysek, Scitech, Scyzyk, Zitech, Scyteck), bolje nego svoja gradska obilježja, jer punih šest stoljeća živi kao malo seosko naselje.

Nakon kratkoga povijesnog pregleda Siscije — Siska, a govoreći o kontinuitetu i diskontinuitetu, neminovno valja po-

staviti pitanje: što je kontinuitet, a što diskontinuitet? Naime, i povijesni kontinuitet i diskontinuitet problem je o kojem se u arheologiji, povijesti umjetnosti te povijesti raspravlja već duže vrijeme.⁷ Podosta se pisalo o toj problematici, iako su termini kojima su se pojedini istraživači ili pak čitave generacije služili, bili različiti. Kada se, primjerice, opisivao prijelaz iz antike u srednji vijek, dolazak Hrvata i Slavena povjesničari starijih generacija obično su prikazivali kao katastrofično razdoblje. Onima koji su govorili o diskontinuitetu glavni je argument bio prekid života u gradovima — u Saloni, Naroni i dr. Današnji pak istraživači drže da kontinuitet o kojem govorimo ne samo da je postojao, nego je na razne načine bio izražen.

Na žalost, nedostaju tekstovi, ali i interdisciplinarna istraživanja o povijesnom kontinuitetu i diskontinuitetu, posebice u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Kontinuitet je, dakle, nastavljane bez prekida, neprekinutost, stalnost, dok je diskontinuitet suprotnost navedenom. Pojedini istraživači pod pojmom kontinuiteta drže da je riječ o kontinuitetu političke vlasti i vojne prisutnosti, naseljenosti ili etničkog stanja. Može li se govoriti o kontinuitetu ako je, primjerice, došlo novo stanovništvo na neki prostor i radikalno izmijenilo etnički sastav, dočim je kulturni pejzaž ostao manje ili više sličan ili isti?

Egzistencijalna ravnoteža za stanovnike Siscije i Panonije bila je bitno narušena Konstantinovim reformama, kojima su značajno smanjeni izdaci za održavanje *cursus publicus*, sustava državnih pošta koji je za carsku blagajnu bio preskup.⁸ Panonijom su prolazile magistralne ceste s istoka na zapad Carstva, pa je znatan dio stanovništva Panonije radio za *cursus*. Propadanjem sustava stanovništvo gubi posao te se iseljava. Drugi udar stigao je poslije 378. godine i bitke kod Hadrijanopola, kad su Vizigoti do nogu porazili rimsku vojsku te se nakon toga počeli naseljavati po Iliriku. Njihov je dolazak donio razne teškoće, no nastavili su put na zapad, da bi već 410. godine bili u Rimu.

Nakon Teodozijeve smrti 395. godine Carstvom vladaju dvojica careva, jedan na istoku, drugi na zapadu, iako se i dalje čuvala svijest o cjelini države. Panonski su magistralni putovi sve manje u uporabi. Tijekom V. i VI. st. na ovaj prostor doseljavaju se i nakratko zadržavaju brojni barbarski narodi, pa tako u Panoniji u ovo vrijeme nesigurnosti prekid kasnoantičkog života, odnosno »diskontinuitet« počnje približno 200 godina ranije nego što se to općenito prihvaća za priobalni prostor.⁹

Antička se Siscija, uz veća ili manja razaranja tijekom seobe naroda u V. i VI. st., očuvala dosta dugo, sve do njenog zauzimanja od strane Avara i Slavena, što se dogodilo između pada Sirmija 582. i pada Salone 614. godine. No Siscija je do kraja VI. st. živjela u ostrogotskom i langobardskom okruženju sa svim odlikama kasnoantičke urbane sredine i s izmiješanim romanskim stanovništvom, što potvrđuju nalazi novca barbarskih kovova Teodorika i Atalariha te langobardske krivotvorine Justinijanova solida.

Osim barbarskoga, pretežito germanskoga arheološkog materijala, u Sisku je pronađen i tipičan kasnorimski i, uvjetno

rečeno, bizantski materijal, a uz domaće romanizirano stanovništvo nositelji tih predmeta su i germanski došljaci (npr. kasnocarska fibula sa širokom nogom, koju obrubljuju dvostruke volute).¹⁰ Od V. st. ova fibula postala je dijelom službene nošnje visokih carskih državnih službenika. Pronađene su i dvije germanske glatke lučne limene fibule, tipični gotski materijal V. st., koje su izrađivali putujući majstori ili su lijevane u radionicama, kao i tri fibule s podvijenom nogom, koje također pripadaju V. st., a česte su u kasnoantičkim urbanim sredinama. Kasnom V. i VI. st. pripada brončana fibula trokutaste glave s tri gumba, duguljastom rombičnom nogom sa stiliziranom životinjskom glavom na kraju.¹¹

Kasnoantičkom materijalu pripada i nakit: ukrasne igle s glavicom u obliku ptice (sl. 3a) i poliedra (sl. 3b), lijevane poliedarske naušnice (sl. 3c)¹² koje se nalaze u germanskim grobovima sve do VII. st., mala srebrna lučna fibula sa stiliziranom životinjskom glavom na kraju te masivna srebrna žlica (sl. 4). Žlica je tipična za razdoblje od polovice V. do VII. st., a sisački primjerak pripada tipu Desana, iz prve polovice VI. st., potkraj ostrogotske vladavine u Italiji.¹³ Ovakve žlice služile su najvjerojatnije pri euharistijskim obredima, a to znači da je u Sisciji mogla postojati jaka arijanska crkva. No, ima i mišljenja da je služila u profane svrhe. Uglavnom, žlica potvrđuje da je u Sisciji živio bogat sloj ljudi koji si je mogao priuštiti takvu luksuznu robu. Ostrogotskom vremenu može se pripisati i brončana palica s plastično izvedenom ptičicom na jednoj strani i ovalnim prstenom na drugoj; na sredini palice je bikonično zadebljanje (sl. 3d).¹⁴ Masivna srebrna fibula s pozlatom datira iz langobardske vladavine Siscijom: imala je polukružnu glavu s tri gumba, a rombična noga ukrašena je meandrom, što je tipičan motiv langobardskog ukrašavanja (sl. 3e).¹⁵

Na prostoru kasnoantičke nekropole na Trgu hrvatskih branitelja nađena je fibula u obliku križa s kružnim ornamentom i ostatkom tkanine u igli, što je nalaz iz nesačuvanoga ženskog groba, a što upućuje na kontinuitet kasnoantičke nekropole do VI. st. (sl. 5a).

Fibule i aplikе u obliku goluba, konjića, leoparda i lavice (sl. 5b) pronađene u Sisku pripadaju kasnoantičkom vremenu i dokaz su neprekinute tradicije izrade nakita i djelovanja siscijanskih radionica.¹⁶

Od ostalog materijala iz vremena do kraja VI. st. valja spomenuti i dvije ukrasne fibule, od kojih je jedna u obliku stiliziranog križa, a druga u obliku orla, zlatnu naušnicu s privjeskom u obliku prošupljene košarice i sl.¹⁷ Krajem VI. st., prodorom Avara i Slavena, kao i pridruženih Hrvata, stanje se bitno mijenja na štetu romanskog stanovništva i kasnoantičke, bizantske tradicije, odnosno kulture. O jasnom postojanju straha u Panoniji govori i grčki tekst na opeci koji urezuje nepoznati građanin Sirmija (Sirmium) za vrijeme avarsko-slavenske opsade, odnosno pred sam pad grada: »Kriste Gospode! Pomozi grad i odbij Avara i čuvaj Romaniju!« (tj. Rimsko Carstvo).¹⁸ Na istoku je Sirmij osvojen 582. godine, na zapadu Celeja (Celeia) i Emona prije 587., a na jugu Salona 612.-614. godine.¹⁹

Kao dokaz da je Siscija opstala kao antička urbana sredina može poslužiti usporedba s mnogo manjim antičkim gradom Mogentijanom (Mogentiana) na Blatnom jezeru, koji je sa svojim romanskim stanovništvom opstao do kraja VI. st.²⁰ Tražeći pak analogije u sudbinama drugih antičkih gradova u Panoniji u vrijeme pada antičke Siscije, valja reći da je Siscija, kao značajno raskrižje vodenih i kopnenih putova, ipak nastavila živjeti u Avariji.²¹

U Panoniji i Dalmaciji teško je stradao urbani život. U Panoniji su neki gradovi osvojeni, primjerice Sirmij, u drugima se pak stanovništvo bitno smanjilo, primjerice u Sisku — Sisciji ili Ptuju — Petoviju (Poetovio), no činjenica da se očuvao kontinuitet imena svjedoči o kontinuitetu naseljenosti. Arheološki nalazi uspješnih i neuspješnih naušnica i kalupa pretpostavljaju kontinuitet izradbe nakita od vremena kasne antike. Život u Sisciji zacijelo nije bio tako organiziran kao u Istri ili Dalmaciji, gdje je koncentracija romanskog stanovništva u gradovima očuvala i institucije.

U Sisku je pronađeno nekoliko ranoavarskih izrađevina (kasno VI. ili rano VII. st.), a riječ je o dva uzorka za tiješnjenje opreme konja i okova u obliku križa od pozlaćene bronce.²² Zanimljiv je i prvi avarski ukrasni okov nađen u Sisku s prikazom ležećeg grifona. Ukrasni okov sastavni je dio avarske pojasne garniture koji je obično označavao status pojedinca u društvu ili ukras konjske opreme. Okvirno ga datiramo u VIII. st.²³ Iz VII. st. potječu i okovi od kopče tipa Korint, a bizantskog su podrijetla (sl. 5c).²⁴ Iz Siska su i trokrilne strelice iz VII. i VIII. st., kao i primjerci jezičaka i okova avarske i starohrvatske kulture iz VIII. st.

Ostaci dijelova garnitura od nesačuvanih ostruga karolinškog tipa iz razdoblja s kraja VIII. i početka IX. st. također su pronađeni u Sisku. Ovi nalazi najvjerojatnije pripadaju vremenu vladanja kneza Ljudevita Posavskog, a prethode kronološki nalazima koji evidentno pripadaju starohrvatskom dobu iz »...ad cuius adventum Ljudewitus Siscia civitate relicta...« (Einhardovi anali).²⁵ Valja istaknuti da se u Einhardovim analima spominju castellum za bezimene Ljudevitove utvrde, i civitas, poimence Siscija, za utvrđeno mjesto, odnosno središte panonskih Hrvata, što prihvaćaju stariji povjesničari Klaić i Šišić,²⁶ a A. Horvat drži neutemeljenim. No, A. Horvat drži mogućim da su za utvrđivanje Siscije Fortunatovi majstori (artifices i murarii — majstori i zidari) koristili kao građevni materijal dio kamena i opeke antičke Siscije. Za vladavine Karolinga, a posebice Karla Velikog, posvuda je oživjela građevna djelatnost na rimskim ruševinama, a navedeni majstori i zidari, koji se u izvorima posebice naglašavaju, svjedoci su novih potreba u ondašnjoj Panoniji, koja je očito oskudijevala zanatlijama.²⁷

Od pokretnoga arheološkog materijala u Sisku su pronađena dva para starohrvatskih naušnica narokanog tipa te četiri primjerka četveročlanih sljepoočničarki. Izrađivane su u radionicama nakita negdje između rijeka Zrmanje i Cetine,²⁸ upotrebljavale su se od IX. st., a ove iz Siska došle su ovamo u X. st. One govore o jakim vezama Siska s matičnim područjem ranohrvatske države X. st. Iz razdoblja ranoga srednjeg vijeka s područja Siska zanimljivi su nalazi nakita

te keramičke posude. Pri jaružanju Kupe 1912. godine pronađen je kameni kalup od žučkastog vapnenca, djelomično oštećen. Na jednoj strani jasno je vidljiva grozdolika naušnica urezana u kamenu, a na suprotnoj se strani nazire urezani križ, najvjerojatnije latinski (sl. 5d). Riječ je o grozdolikoj naušnici, kakve su bile rasprostranjene među slavenskim narodima u Panoniji, a pripadale su bjelobrdskoj kulturi, koja je postojala u panonskom podunavlju od X. do XII. st. Osim ovoga kalupa, iz Siska potječu i grozdolike naušnice koje se čuvaju u Arheološkom muzeju u Zagrebu te jedan nepotpuni primjerak u Gradskom muzeju u Sisku. Ulomak grozdolike naušnice iz Siska²⁹ lijevana je varijanta grozdolike naušnice izrađena u lokalnoj radionici prema zasad nepoznatom uzoru, a može se datirati od sredine X. pa sve do kraja XI. st. Prema nalazištu Tokaj mogu se datirati u polovicu X. st.³⁰ Bjelobrdskoj kulturi pripadaju i tzv. »S« naušnice, tri lijevana privjeska i prsten s ukrasom.³¹ Valja istaknuti i naušnicu sa zvjezdolikim privjeskom iz Gradskog muzeja u Sisku³² koja se vrlo rijetko nalazi, a vrijeme njezina nalaza može se protegnuti od kraja IX. do u XI. st., dakle u vrijeme trajanja bjelobrdske kulture. Sisački majstor lijevanjem imitira granulaciju i filigransku žicu, a rad mu je vjerna kopija luksuznih naušnica. Također valja spomenuti i novi srcoliki privjesak iz Gradskog muzeja u Sisku kojem nedostaje gornji dio, a okvirno se može datirati u X. i XI. st.³³ Dvodijelni srcoliki privjesci tipični su ukrasni predmeti koji obilježavaju bjelobrdsku kulturu, a javljaju se po cijeloj Karpatskoj kotlini.³⁴ Od keramike valja spomenuti posude koje nisu rađene na lončarskom kolu: ukrašene su valovitim crtama u pet redova i pripadaju gradišnoj keramici IX. ili X. st. Druga je pak keramika rađena na kolu, a ukrašena je u donjem dijelu vodoravnim crtama i datira poslije XI. st.³⁵ Slični fragmenti keramike s motivom valovnice pronađeni su pri arheološkim istraživanjima 1994. godine u sondi C ispred Župne crkve Uzvišenja sv. Križa.³⁶

Od arheoloških nalaza starohrvatskog doba posebno valja istaknuti nalaze spomenika s pletrenom ornamentikom. Pronađeno je pet ulomaka, od kojih je samo jedan pouzdano iz Siska (sl. 6).³⁷ Jesu li ti ulomci resili barem jednu starohrvatsku crkvu u Sisku, na temelju dosadašnjih spoznaja još uvijek ne možemo sa sigurnošću tvrditi.

Na kraju, možemo zaključiti da je, i nakon pada rimske Siscije, ona kao značajno raskrižje kopnenih i vodenih putova ipak nastavila živjeti. Povijesni se kontinuitet ne dokazuje samo toponomastikom, već i arheološkim nalazima naušnica, kalupa, fibula i inog materijala, što pretpostavlja kontinuitet izrađivanja nakita od vremena kasne antike. Iako je nalaza iz razdoblja seobe naroda, ali i avarskih nalaza i nalaza iz starohrvatskog doba malo, svi ti nalazi potvrđuju da je Sisak živio i dalje, iako taj život nije bio tako urbano organiziran kao na primjerima Istre i Dalmacije.

Zato danas iz dostupnog nam povijesnog slijeda možemo govoriti o kontinuitetu živoga grada pred nama, jer nam jedino vertikalni prerez kroz slojeve kulture i prisutnosti čovjeka na ovom prostoru može biti čvrst temelj za raspravu o gradu i življenju u njemu.

Bilješke

1

M. Buzov, Segestica i Siscija — topografija i povijesni razvoj, u: *Prilozi Instituta za arheologiju*, sv. 10/1993., Zagreb, 1996., str. 47-68.

2

nav. dj., str. 48-49.

3

M. Buzov, Topografija antičke Siscije na temelju arheološke baštine, Disertacija, Zadar, 2000., str. 62.

4

M. Buzov, Sisačka biskupija u svjetlu pisanih i arheoloških izvora (Prilog proučavanju arheološke topografije biskupskoga grada Siska), u: *Tkalčić — Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, 3/1999., str. 245-271.

5

J. Buturac, Iz povijesti župa sisačkog kraja.

6

A. Horvat, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 103.

7

I. Goldstein, Diskontinuitet — kontinuitet u hrvatskoj povijesti od VI.-IX. stoljeća, u: *Rađanje prvoga hrvatskog kulturnog pejzaža*, Zagreb, 1996., str. 21-28.

8

nav. dj., str. 24.

9

nav. dj., str. 24.

10

Z. Vinski, O kasnim bizantskim kopčama i o pitanju njihova odnosa s avarskim ukrasnim tvorevinama, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. VIII., br. 9-12/1974., str. 57-81.

11

Z. Vinski, Zikadenschmuck aus Jugoslawien, u: *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, 4, Mainz, 1957., str. 157.

12

K. Simoni, Nalazi vremena seobe naroda u zbirka arheološkog muzeja u Zagrebu, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. XXII/1989., str. 120-122.

13

K. Simoni, Srebrna žlica iz Siska, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. XXI/1988., str. 79.; nav. dj., br. 72/1989., str. 125.

14

nav. dj., br. 71., str. 125., br. 71.

15

nav. dj., br. 29., str. 122.

16

nav. dj., str. 120-121.

17

Z. Vinski, Krstoliki nakit seobe naroda u Jugoslaviji, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. III/1968., str. 107., 108.

18

F. Šišić, Priručnik izvora hrvatske povijesti, Zagreb, 1914., str. 116.

19

J. J. Wilkes, Dalmatia, London, 1969., str. 436.

20

O Mogentijani vidi: The archaeology of Roman Pannonia, Budapest, 1980. (*A. Lengyel & Radan, eds.*), str. 46., 100., 146-148., 162., 212., 214., 242-243., 262., 326., 418. i 481.

21

A. Horvat, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 93-95.

22

Z. Vinski, Nalaz iz Velike Kladuše i problem naušnica tipa okrenute piramide, u: *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, n. s., XI/1956., str. 78-79.; **Z. Vinski**, O nalazima 6. i 7. stoljeća u Jugoslaviji s posebnim osvrtom na arheološku baštinu iz prvog avarskog kaganata, u: *Opuscula Archaeologica*, 3/1958., str. 27.

23

K. Filipec, Nekoliko novih ranosrednjovjekovnih nalaza iz Siska i kratak osvrt na druge istovremene nalaze, u: *Godišnjak Gradskog muzeja Sisak*, II/2001., str. 89-107.

24

K. Simoni, Srebrna žlica iz Siska, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 55/1989., str. 124.

25

A. Horvat, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 94.

26

V. Klaić, Povijest Hrvata I, Zagreb, 1899., str. 44. i 46.; nav. dj., Zagreb, 1925., str. 311.

27

A. Horvat, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 95-96.

28

nav. dj., str. 101.

29

K. Filipec, nav. dj., str. 92., T. I, III.

30

A. Horvat, nav. dj., str. 97-100.; **Burkowsky, Z.**, Sisak u prapovijesti, antici i starohrvatskom dobu, Sisak, 1999., str. 91.

31

Z. Vinski, O postojanosti radionica starohrvatskog doba u Sisku, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., sv. IV/1970., str. 48.

32

K. Filipec, nav. dj., str. 91., T. I, II.

33

nav. dj., str. 92-93., T. I, IV.

34

Ž. Demo, Bjelobrdski privjesci u Jugoslaviji, u: *Podravski zbornik 1983*, Koprivnica, 1983., str. 271-301.

35

A. Horvat, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 102.

36

M. Buzov, Arheološka istraživanja na spomeničkom sklopu Župne crkve sv. Križa u Sisku, u: *Vijesti*, 2, Sisak, 1994., str. 2.

37

O tome vidi: **J. Brunšmid**, Kameni spomenici Narodnog muzeja u Zagrebu, 2. dio, u: *Vjesnik Hrvatskoga arheološkog društva*, n. s., sv. XII/1912., str. 132., 133., 13., 138.; **Lj. Karaman**, O umjetnosti srednjeg vijeka u Hrvatskoj i Slavoniji, u: *Historijski zbornik 1*, Zagreb, 1948., str. 109-110.; **A. Horvat**, O Sisku u starohrvatsko doba, u: *Starohrvatska prosvjeta*, 3. ser., sv. III/1954., str. 98-99.

Summary

Marija Buzov

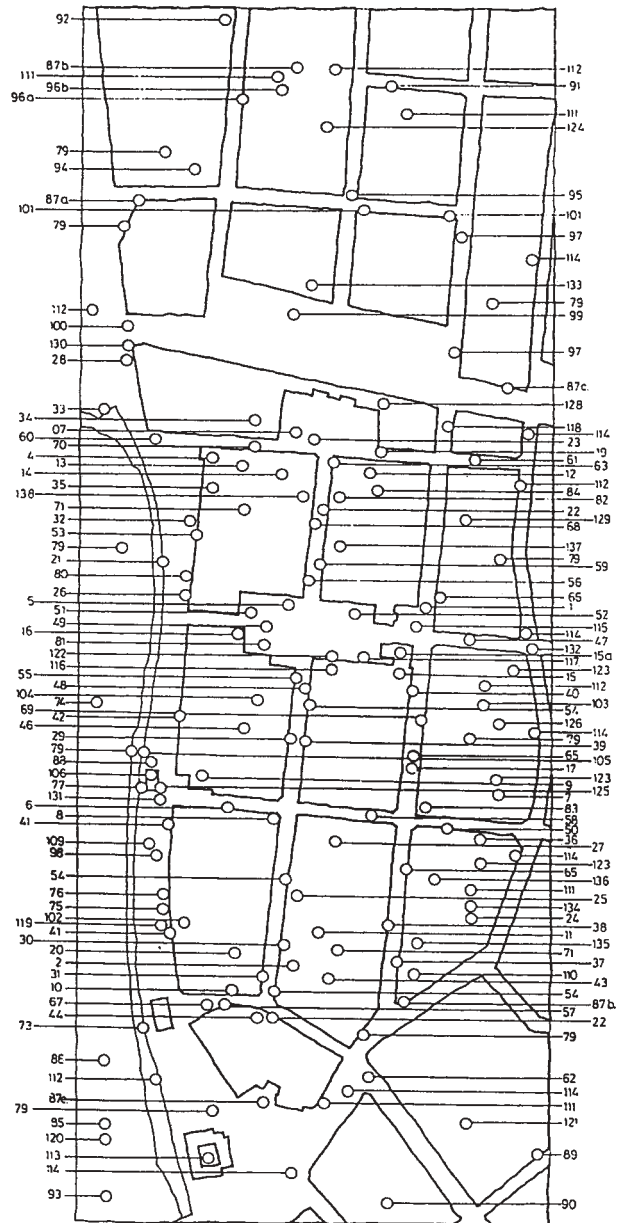
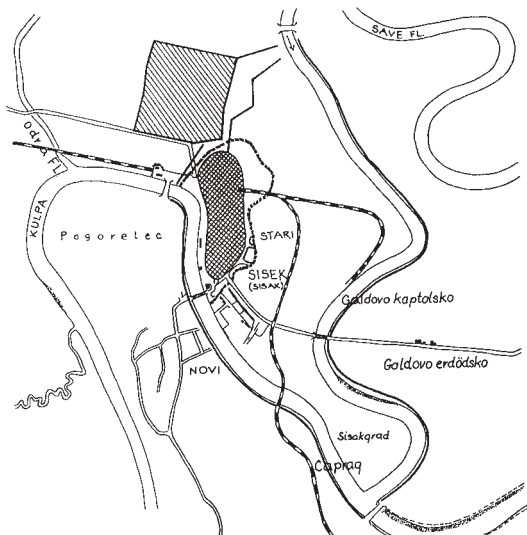
Problems of Historical Continuity and Discontinuity in Siscia

Can we talk about continuity and discontinuity in Siscia at all? If we consider the destruction and devastation, on one side, and the joy of living and creation on the other side, we see that all this had very severe effects and found its expression in spiritual configuration, in a new landscape, new horizon.

If we talk about continuity and discontinuity, we must ask what is continuity, and what is discontinuity in Siscia? The problem of continuity and discontinuity has been discussed in archaeology, history and art history for a long time. The writings are abundant, although the terminologies of individual researchers or generations of researchers were different. Naturally, when describing the transition from antiquity to Middle Ages, the historians of older generations usually depicted the arrival of Croats and Slavs as a catastrophic period. Historians who discussed the discontinuity used as their main argument the fact that life in towns — Salona, Naronia and others — was discontinued. However, researchers today hold that the continuity that we talk about actually existed and that it was expressed in manifold ways. There is a lack of texts and interdisciplinary research on continuity and discontinuity, especially in continental Croatia.

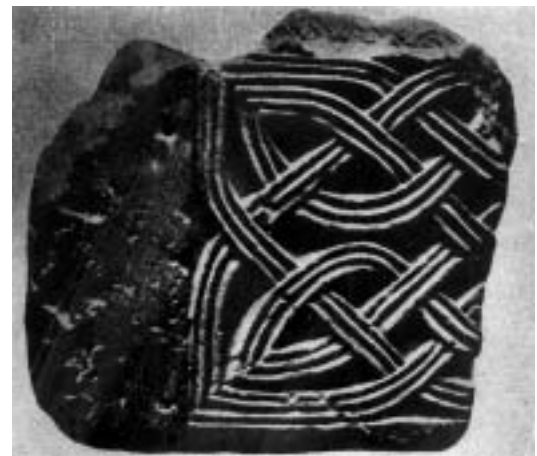
Some researchers understand continuity as continuity of political power and military presence, of habitation and ethnic situation. Could one talk about continuity if, for example, new inhabitants came to an area and radically changed its ethnic composition, while the cultural landscape remained more or less unchanged? We can trace all these changes in Siscia, because, after all, Sisak is the only town in Roman Panonia that still has the same name, which has been only slightly modified.

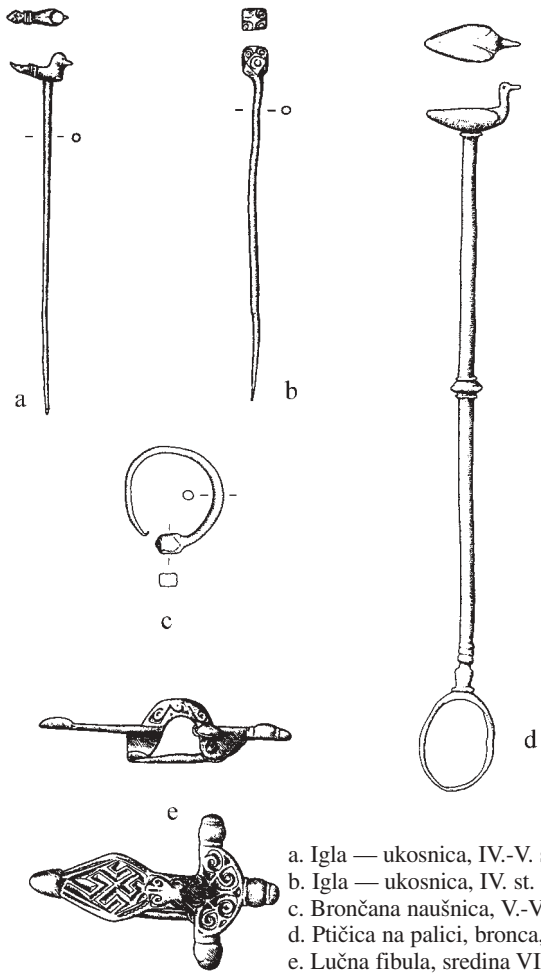
Shema nalaza u supstrukтури središta grada Siska.

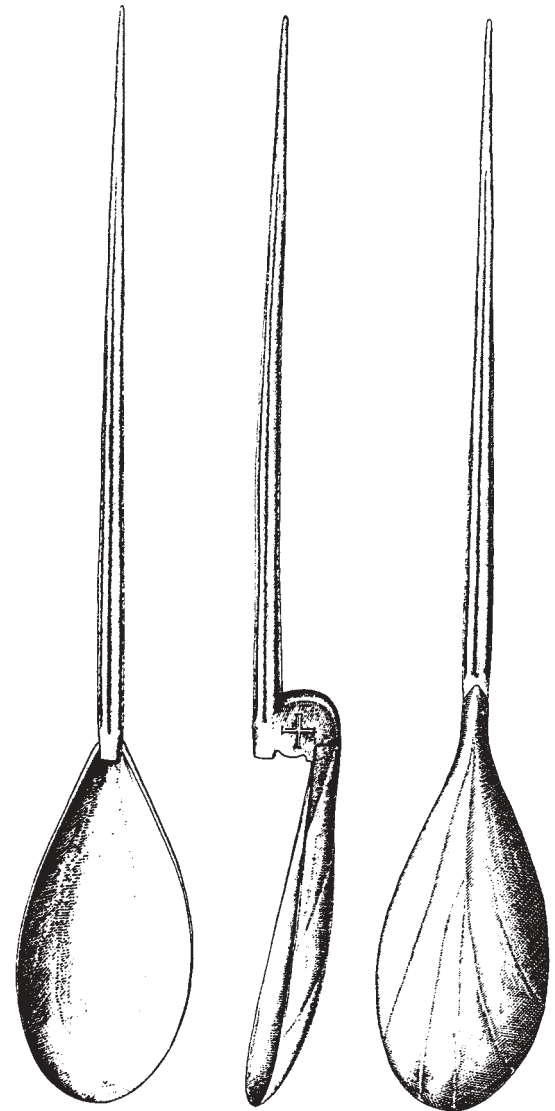
Urbana jezgra antičke Siscije smještena uz lijevu obalu Kupe.

Ulomak pluteja iz Siska, IX.-XII. st. (Arheološki muzej Zagreb).

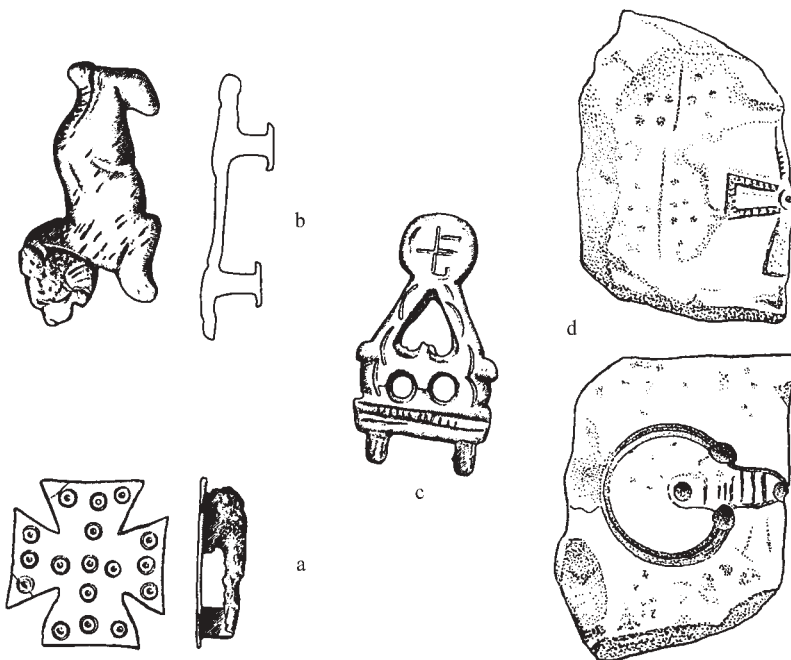

a. Iгла — ukosnica, IV.-V. st.
 b. Iгла — ukosnica, IV. st.
 c. Brončana naušnica, V.-VI. st.
 d. Ptčica na palici, bronca, V.-VI. st.
 e. Lučna fibula, sredina VI. st.

Srebrna žlica, oko 500. god.
 do prve polovice VI. st.

Crteži: prema K. Simoni, 1989.
 Tlocrti: Krešimir Rončević d. i. a.,
 Domagoj Vuković

a: Srebrna fibula u obliku križa, druga polovica VI. st.
 b: Brončana aplika u obliku lavice, kasno VI. st.
 c: Okov kopče, bronca, VII. st.
 d: Kameni kalup.